

TIUKASTI RAJATTU NÄKÖKULMA AVARAAN AIHEESEEN

Nancy Budwig *A developmental-functional approach to child language.* Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum 1995. 224 s. ISBN 0-8058-0520-6.

Nancy Budwig on väitellyt vuonna 1986 aiheenaan agenttiivisuus ja kontrolli varhaisessa lapsenkielessä sekä julkaissut sittemmin tästä aihepiiristä tieteellisiä artikkeleita. Lisäksi hän on muun muassa yhteisjulkaisuissa käsitellyt lapsen kielen kehitystä koskevia yleisempiä teoreettisia kysymyksiä. Tarkasteltava teos edustaa sellaista amerikkalaistyylistä monografiaa, jossa aiemmin esitettyjen tieteellisten tulosten pohjalta muokataan helpoluukuinen, suurelle ostajajoukolle suunnattu teos.

Budwig erittelee teoksensa alussa sen toista avainkäsitettä *funktionaalinen* ehkä tarpeettomankin perusteellisesti. Tätä termiä käytetään useilla aloilla monissa eri merkityksissä, eikä lingvistiikassakaan ole yhtä funktionaalisuuden teoriaa vaan monia erilaisia lähestymistapoja, joista yksi korostaa yhteyttä kielen kommunikatiiviseen funktioon ja pyrkii tutkimaan kieltä käyttökontekstissaan, toinen korostaa muotojen olevan keinoja päämäärän saavuttamiseen eikä varsinainen päämäärä. Budwigin näkemyksen mukaan muotojen ja funktioiden kehityksessä ilmenee vuorovaikutusta siten, että lapsi toisaalta oppii tiettyjä funktioita ja niiden ilmaisukeinoja, toisaalta taas tiettyjä muotoja oppien monesti samalla käyttämään niitä useammassa kuin yhdessä tietyssä funktiossa; kielen koko järjestelmä muovautuu yhä uudelleen, kun vanhat muodot saavat uusia funktioita ja vanhat funktiot opitaan yhdistämään uusiin muotoihin.

Teoksen toisessa luvussa Budwig tekee katsauksen agenttiivisuutta ja transitiivi-

suutta koskevaan tutkimuskirjallisuuteen. Tämä katsaus sisältää lingvistisen, psykolingvistisen ja kehityspsykologisen jakson. Budwig perustelee keskittymistään agenttiivisuuden ja kontrollin tutkimukseen sillä, että molemmilla on tärkeä asema useissa kielissä. Teoksen aihe rajautuu jokseenkin kapeaksi: siihen, millaisia muotoja lapsi käyttää viitatessaan itseensä.

Kolmas luku käsittelee metodologiaa, etenkin aineiston keruuta. Teoksen aineisto käsittää lasten luonnollisessa ympäristössä tuottamia spontaaneja puhunnoksia. Ennen keruuta Budwig tutustui aiemmin kerättyihin korpuksiin ja totesi tarvitsevansa videonauhoituksia, sillä toisinaan ääninauhasta ei ilmene, puhuuko lapsi hallussaan jo olevasta esineestä (= toteamus) vai tahতোকo hän saada esineen haltuunsa (= kontrolliakti). Hän päätti myös koota aineistonsa päiväkodissa kahdesta syystä: ympäristö olisi yhtä tuttu kaikille lapsille ja aineistoa kertyisi myös lasten keskinäisestä puheesta. Budwig tekee useita kiinnostavia huomioita, esimerkiksi: tutkitut lapset käyttivät usein pitempiä ilmauksia ikätoveriensä kuin vanhempiensa kanssa. Syynä on muun muassa se, että lasten vastauksissa aikuisten kysymyksiin esiintyy runsaasti elliptisiä. Jos arvio lapsen kielen kehitysvaiheesta perustuu vain sellaisiin nauhoitteisiin, joissa tämä keskusteleee aikuisten kanssa, syntyy siis helposti kuva, että lapsen ilmaukset ovat lyhyempiä kuin jos tutkittaisiin lastenvälisiä keskusteluja.

Luvut 4–8 keskittyvät aineiston tarkasteluun. Kuudesta lapsesta on tehty 20 minuutin videonauhoituksia kuukausittain

sekä näiden ikätoverien että vanhempien seurassa neljän kuukauden ajan. Budwig tutkii itseen kohdistuvia viittauksia kuuden lapsen aineiston avulla. Hän jakaa tutkimansa lapset kahteen ryhmään: egoon ankkuroituneet (*ego-anchored*), joiden käyttämistä subjekteista yli 75 % viittasi puhujaan itseensä; nämä lapset tuottivat myös lyhyempiä puhunnoksia ja olivat siten kielen kehityksessä vähemmän edistyneitä kuin ne toiset kolme lasta, jotka käyttivät subjekti-asemassa yli 25 % muihin kuin itseensä viittaavia ilmauksia (*nonego-anchored children*). Juuri egoon ankkuroituneiden lasten kielessä esiintyi aikuiskielelle vierasta variaatiota itseen viittaamisen keinoissa.

Jeffrey (luku 5) oli egoon ankkuroituneista lapsista kieleltään kehittynein muun muassa ilmausten keskipituudella mitattuna. Budwigin mukaan Jeffrey viittasi itseensä *I*-pronominilla etenkin silloin, kun kyseessä ei ollut selvästi agenttiivinen toiminta vaan sentyyppinen toteaminen kuin *I wear it*; agenttiivisesta toiminnasta puhuessaan hän käytti *my*-muotoa, kuten lauseessa *my taked it off* (otettuaan langattoman mikrofonin vaatteistaan irti). Kyseessä ei kuitenkaan olisi varsinainen täydennysjakauma vaan tendenssi suosia *my*-muotoa etenkin sellaisissa lauseissa, joissa subjekti oli agenttiivinen ja toimintaa voi luonnehtia kontrolliaktiksi. Tähän tekee kuitenkin mieli huomauttaa: kirjassa esitettyjen harvojen lause-esimerkkien perusteella näyttää siltä, että pronominien jakaumaan vaikuttavat osaltaan myös lapsen oppimat puhekuviot (Anneli Kauppisen 1998 lapsenkielen tutkimusta rikastuttamaan tuoma termi). Esimerkiksi *I want X to + verbi* -tyypisissä tapauksissa Jeffreyllä esiintyy Budwigin mukaan subjektina aina *I* siksi, että sisäistä tilaa (eikä selvästi agenttiivista toimintaa) ilmaiseva verbi suosii *I*-muodon käyttöä. Eikö pikemminkin lapsi ole oppinut käyttämään tässä puhekuviossa *I*-muo-

toa muiden englanninpuhujien tapaan samalla, kun on oppinut itse puhekuviokin?

Grice (luku 6) käytti videointikertojen alusta asti kolmea muotoa viitattaessaan itseensä: *I*, *my* ja *me*. Toisin kuin Jeffrey, Grice ei suosinut agenttiivisissa lauseissa *my*-muotoa vaan käytti niissä varsinkin *I*-muotoa, joskus myös *me*-muotoa. Viitattaessaan itseensä hän käytti 10 prosentissa tapauksista omaa nimeään, näytteiden valossa tosin ainakin osaksi toisten provosoimana. Esimerkiksi valokuvia katsottaessa äiti kysyi, missä Grice on, onko Grice näissä kuvissa ja lopulta, kuka tuossa kuvassa on, johon lapsi vastasi yhdellä sanalla: *Grice*. Tämän vastauksen Budwig laskee samantarvoiseksi itseensä viittaamiseksi nimeä käyttäen kuin lauseen *Grice wants some*.

Megan (luku 7) oli tutkituista lapsista nuorin. Hän viittasi itseensä omalla nimellä useammin kuin kaksi muuta lasta, mutta käytti muuten samoja variantteja kuin nämä. Myös kehityslinja oli samansuuntainen: subjekti-asemassa *I* voitti ajan mittaan enemmän alaa ja itseen viittaamisen keinot lähestyivät siten aikuiskieltä. Analyysin vakuuttavuus kärsii tosin paikoin aineiston suppeudesta; Budwigin mukaan Megan ei käyttänyt toimintaverbejä itsestään puhuessaan pariin kuukauteen. Tämä tuntuu oudolta — sen sijaan uskottavaa on, ettei lapsi käyttänyt toimintaverbejä niinä 20 minuutin tuokioina, jotka mahtuvat noiden parin kuukauden nauhoituksiin.

Luvussa 8 Budwig tarkastelee kolmea egoon ankkuroitumatonta lasta. Heidän kielenkäyttönsä on jo aikuismaisempaa, joskin Budwigin mukaan erikoista oli monikollisen *we*-muodon käyttö sellaisissa »agenttiivisissa» tapauksissa kuin *we're gonna build big castle*; sen sijaan »statiivisten» verbien yhteydessä esiintyi usein yksiköllinen *I*, kuten *I wanna take this off*. Budwig analysoi yksikön ja monikon 1. persoonan käyttöä eri yhteyksissä ja yrittää löytää eri muo-

tojen prosenttiosuuksia tarkastelemalla erilaisia agenttiivisuuteen ja kontrolliin liittyviä tekijöitä, jotka voisivat tendenssinomaisesti vaikuttaa muotojen käyttöön. Erikoista on, että hän ei tässäkin yhteydessä — kuten ei koko kirjassaan — hyödynnä tilastollisia merkitsevyydestestejä, vaikka etsii ja uskoo löytäneensäkin erilaisia korrelaatioita. Mielestäni vielä olennaisempi puute on, että hän ei ota huomioon sitä ilmiötä, minkä Anneli Kauppinen (1998) on kiteyttänyt lapsen puhekuvioiden käsitteeseen (tällä en tarkoita, että edellyttäisin Budwigin tuntevan Kauppisen työtä). Esimerkiksi *we are going (to)* + verbi -tyyppinen kuvio näyttää olevan käytössä varsinkin silloin, kun lapsi ehdottaa jotain uutta toimintaa, ja mallina lienevät sellaiset aikuispuheesta toistetut lauseet kuin *we are going to turn this on* (s. 161 mainittu lause-esimerkki, lapsi puhuu nauhurin mikrofonia). Aika väkinäiseltä tuntuu Budwigin ajatus, että yksikön 1. persoonassa olisi alhaisen agenttiivisuuden takia käytössä sellaisten »statiivisten» verbien yhteydessä kuin *I don't know, I want —, I don't like X* jne. — olishan *we* tällaisissa lauseissa perin outo, kun lapsi puhuu omasta tiedostaan, omista mielipiteistään jne.

Luvut 9 ja 10 muodostavat teoksen kolmannen osan *Mechanisms of development*. Aluksi Budwig toteaa, että tarkastelukausiensa aikana ilmeni selviä kehityslinjoja: egoon ankkuroituminen väheni eli lapset alkoivat varttuessaan käyttää yhä useammin subjekteja, jotka viittasivat muihinkin kuin heihin itseensä. Samoin väheni muotojen variaatio lapsen viitatessa itseensä subjektina eli aikuiskielinen *I* valtasi alaa muilta muodoilta. Yhtenä aikuiskielen eroja aiheuttavana tekijänä Budwig mainitsee sen, että pragmatiikan osuus on huomattava lapsen varhaisessa kielenkäytössä. Hänen mukaansa ilmaukset *My teapot* ja *My open that* ovat lapsen kannalta sikäli saman-

tyyppisiä, että kumpaankin liittyy pyrkimys kontrolliin; aikuissyntaksin kannalta sen sijaan ne ovat erityyppisiä (omistusrakente vs. agentti + toiminta). Kiinnostavaa olisi tietää, yhdistääkö näitä ilmauksia myös prosodia, esimerkiksi painollisuus.

Budwig esittää toistuvasti, että lapset näyttäisivät suhteuttavan 1. persoonaan viitattavien muotojen (*I, me, my*, oma etunimi jne.) käytön agenttiivisuuteen ja kontrolliin. Tätä näkemystään hän perustelee aineistonsa muotojen esiintymisprosentteja koskevilla havainnoilla. Jos aineistoon voisi tutustua laajemmin, löytyisi ehkä muitakin mahdollisia selityksiä.

Yleisvaikutelmaksi teoksesta jää, että Budwig on tehnyt periaatteessa kiinnostavaa työtä pyrkiessään tarkastelemaan varhaisen lapsenkielen muoto + funktio -suhteita semanttis-pragmaattisten tekijöiden valossa, mutta hän rajaa näkökulmansa kovin kapeaksi: semanttisia tekijöitä edustaa agenttiivisuus, pragmaattisia kontrolli. Kun näiden kahden avulla yrittää selittää mahdollisimman paljon, muuttuvat monet aluksi luontevilta vaikuttaneet ajatuskulut usein lopulta spekulatioiksi. ■

KLAUS LAALO

Sähköposti: klaus.laalo@helsinki.fi
tai klaus.laalo@uta.fi

LÄHDE

KAUPPINEN, ANNELI 1998: *Puhekuviot, tilanteen ja rakenteen liitto. Tutkimus kielen omaksumisesta ja suomen konditionaalista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.